

В. В. Прошкін, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Прошкін В. В.

Організаційна структура науково-дослідної роботи студентів

У статті розглянуто організаційну структуру системи науково-дослідної роботи, що застосовується в університеті, коледжі при підготовці майбутніх учителів. Виділено мету, задачі, функції наукового студентського товариства, основні форми роботи наукової студентської проблемної групи.

Ключові слова: науково-дослідна робота; інтеграція науки й освіти, професійна підготовка.

Прошкин В. В.

Организационная структура научно-исследовательской работы студентов

В статье рассмотрена организационная структура системы научно-исследовательской работы, которая применяется в университете, колледже при подготовке будущих учителей. Выделены цель, задачи, функции научного студенческого общества, основные формы работы научной студенческой проблемной группы.

Ключевые слова: научно-исследовательская работа; интеграция науки и образования, профессиональная подготовка.

Питання вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів як носіїв духовного, інтелектуального й культурного потенціалу завжди є значущими для суспільства. Потреба у вчителі-професіоналі й творці, який зможе виховати творчу особистість в умовах стрімкого зростання обсягів інформації, новітніх інформаційних технологій завжди актуальна. Разом з тим, аналіз публікацій з проблем університетської підготовки майбутніх учителів дозволяє нам стверджувати, що випускники ВНЗ недостатньо використовують досягнення сучасної науки в практичній діяльності, зазнають значні труднощі в організації науково-дослідної роботи. Адже без розуміння методології й логіки

процесу, що досліджується, володіння методами наукового пізнання неможливе глибоке розуміння сутності педагогічних явищ і процесів. Сучасний педагог повинен бути здатним до інновацій і творчості, тому наукова підготовка вчителя є необхідною в дослідницькій роботі й в повсякденній практичній діяльності в школі.

Як наголошується в Державній цільовій науково-технічній і соціальній програмі “Наука в університетах” на 2008-2012 рр., в Україні науково-дослідна робота нерідко стоїть окремо від процесу навчання. У дисертаційних дослідженнях Г. Кловак, О. Мартиненко, О. Микитюк, Н. Пузирьової, П. Горкуненко, М. Князян, Є. Кулик, А. Сологуб, О. Глушенко, Т. Калашникової, А. Козлов, Т. Торгашиної, З. Сазонової та ін. відзначається, що рівень наукової діяльності та її інтеграції з навчальним процесом не забезпечує необхідної підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів і створення конкурентноздатних наукових розробок. Науковий процес часто здійснюється формально й не сприяє розвитку творчості в майбутніх учителів.

У контексті інтеграції науки й освіти в університеті ми вважаємо за необхідне розглянути організаційну структуру науково-дослідної роботи студентів (далі – НДРС), а також розкрити її можливості для ефективної підготовки майбутніх учителів. Вивчення цих питань і стало метою нашої статті. Розкриємо їх детально на прикладі Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. В університеті для забезпечення функціонування системи НДРС залучаються:

- учена рада університету, ректорат, рада наукового студентського товариства, рада молодих учених;
- посадові особи, які відповідають за організацію НДРС і керують системою НДРС: ректор, проректор з наукової роботи, директори інститутів, декани факультетів, голови наукових комісій інститутів (факультетів), коледжів (технікумів), завідувачі кафедр, а також представники професорсько-викладацького складу, які здійснюють наукову роботу зі студентами;
- структурні підрозділи університету, що беруть участь у реалізації

різних форм НДРС: кафедри, наукові структурні підрозділи, організаційні комітети заходів (олімпіад, конкурсів та ін.);

- структурні підрозділи університету, що організовують і забезпечують науковий і навчальний процес, залучають викладачів і студентів до обов'язкової участі в забезпеченні й виконанні НДРС: науково-дослідний відділ з організації наукових досліджень, наукова бібліотека та ін.

На наш погляд, основними функціями органів, посадових осіб і структурних підрозділів університету, що несуть відповідальність за НДРС, можна вважати такі:

- методичне й організаційне керівництво НДРС;
- підготовка, проведення, координація різних заходів, що здійснюються на всіх рівнях у межах системи НДРС, облік й аналіз її результатів;
- вивчення, узагальнення та упровадження вітчизняного й зарубіжного досвіду, його творчий розвиток у діяльності університету.

З метою інтеграції науково-дослідної й навчальної роботи, розвитку творчої й конкурентноздатної особистості студенти з першого курсу навчання залучаються до роботи в науковому студентському товаристві (далі – НСТ). НСТ – громадська організація, що об'єднує студентів, які беруть участь у науково-організаційній і дослідницькій роботі кафедральних проблемних груп і гуртків, наукових структурних підрозділів університету (центрів, лабораторій та ін.).

Найважливішою метою НСТ є підвищення якості підготовки майбутніх фахівців через надбання навичок науково-дослідної роботи.

У процесі нашого дослідження відзначимо завдання НСТ, що на наш погляд найбільш значущі в контексті університетській підготовці майбутніх учителів:

- залучення студентів до науково-дослідної діяльності на всіх етапах навчання;
- виховання творчого відношення до майбутньої професії вчителя через дослідницьку діяльність;

- формування мотивації до науково-дослідної роботи й сприяння студентам в оволодінні науковими методами пізнання, поглибленому й творчому освоєнню навчального матеріалу;

- популяризація різних форм наукової творчості у контексті єдності освіти, науки й практики, розвиток інтересу до фундаментальних досліджень;

- навчання студентів методикам і засобам самостійного вирішення навчально-дослідницьких завдань, реальних педагогічних проблем;

- відбір найбільш перспективних студентів для продовження навчання в аспірантурі;

- організація й проведення різних заходів НДРС;

- сприяння реалізації результатів наукових пошуків через публікації, упровадження в практику та ін.

Для нас найбільш близькими є погляди на функції науково-дослідної роботи класиків педагогіки вищої школи В. Краєвського, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна та ін.:

- аналітична – пов'язана з осмисленням реальної педагогічної дійсності: особливостей процесу й результатів власної діяльності, її достоїнств і недоліків;

- орієнтаційна – припускає обізнаність у сучасних наукових і практичних розробках у галузі педагогіки, вибір із них найбільш оптимальних;

- прогностична – пов'язана з передбаченням змін в освітньому процесі, в розвитку особистості студента;

- інформаційна – забезпечує зв'язок і взаєморозуміння між освітніми системами, наукою, культурою та ін.;

- інноваційна – забезпечує проникнення відкриттів науки в суспільну практику освіти;

- моделююча – спрямована на створення ідеальних моделей процесів і явищ педагогічної дійсності, методів, прийомів, методик, технологій;

- системоутворююча – припускає створення системи знань, уявлень у

вигляді концепцій і теорій;

- рефлексивна – передбачає вивчення вікових і індивідуально-психологічних особливостей людини, способів дії на інших людей, а також аналіз й оцінку власної діяльності;

- оптимізуюча – забезпечує оптимальне вирішення проблем, що виникають перед педагогом у різних педагогічних ситуаціях.

В університетській підготовці майбутніх учителів використовуються різні форми НСТ. Аналіз діяльності провідних ВНЗ України дає підставу нам утверджувати, що найбільш поширеними в практиці вищої школи є проблемні наукові групи, гуртки при кафедрах або наукових структурних підрозділах університету. Як наголошується в дисертаційних роботах К. Казанцевої [1], Ф. Галіулліної [2], З. Сазонової [3] та ін., діяльність проблемної групи ґрунтується на вирішенні основних завдань НСТ з урахуванням напрямів специфіки роботи кафедри. Керівництво проблемною групою здійснюють викладачі кафедр, співробітники наукових структурних підрозділів, аспіранти. Організаційне забезпечення діяльністю проблемною групою може проводити керівник з числа студентів. Його основними функціями є участь в укладанні плану роботи, здійснення контролю за виконанням, ведення необхідного діловодства та ін.

Виділимо основні форми роботи студентської проблемної групи:

- безпосереднє здійснення дослідницької роботи;
- реферування наукової літератури;
- участь в олімпіадах, конкурсах і виставках наукових студентських робіт;
- апробація результатів наукових досліджень у вигляді доповідей, тез і статей;
- активна участь у заходах НСТ та ін.

Крім студентської проблемної групи можна виділити інші структурні одиниці НСТ:

- сектор науки студентського парламенту;

- відділення НСТ, що об'єднують проблемні студентські групи за профілем;
- факультетський (інститутський) сектор НСТ, що відповідає за наукову роботу студентів на факультеті (інституті);
- рада НСТ, що координує його діяльність та ін.

Як уже наголошувалося вище, предметом діяльності НСТ є різні форми науково-дослідної роботи студентів. Крім того, навчальний процес передбачає підготовку курсових, дипломних і магістерських робіт, що містять елементи наукових досліджень, виконання завдань науково-дослідного характеру в період педагогічної практики, ознайомлення з теоретичними основами й методами проведення наукових досліджень та ін.

НСТ об'єднує студентів університету та його підрозділів, які займаються науковою роботою незалежно від її напрямів і форм. Брати участь у роботі НСТ може будь-який студент, який виявляє здібності до науково-дослідної діяльності. Координує цю роботу Рада НСТ університету, що складається з викладачів – керівників НСТ факультетів й інститутів. Члени ради допомагають в організації студентських конференцій, олімпіад, конкурсів, що проводяться на базі університету, відборі кращих студентів для участі в науково-практичних конференціях та ін. Регламентує роботу НСТ відповідне положення.

Результатом плідної діяльності НСТ в університеті стали кількісні й якісні зміни показників студентської наукової роботи. На кожній кафедрі, як правило, працює 3-5 студентських проблемних груп, що дає можливість залучити до активної науково-дослідної роботи більшість студентів. За останні роки різко зросла кількість студентів, які беруть участь у науково-практичних конференціях (5 раз), конкурсах наукових робіт (5 раз), олімпіадах (6 раз), збільшилася кількість публікацій (9 раз). Якісні показники НДРС відбиваються в числі переможців Всеукраїнських конкурсів наукових робіт, предметних олімпіад, публікацій, що відповідають вимогам ВАК України. Деякі результати діяльності НСТ ЛНУ імені Тараса Шевченка відображено в табл. 1.

**Показники ефективності науково-дослідної роботи студентів у ЛНУ
імені Тараса Шевченка**

Кількість	Рік	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001
Статті, тези		900	897	754	512	427	477	243	103	107
Переможці конкурсів МОНУ		17	14	6	5	не проводився		10	4	1
Переможці олімпіад МОНУ		11	11	9	7	9	10	10	7	5

Логіка нашого дослідження полягає в необхідності розгляду реалізації на практиці організаційної структури системи НДРС. Наші погляди в цілому співпадають з ідеями Т. Калашникової [4], яка указує певний порядок організаційної структури НДРС.

1. Розробка й затвердження університетської системи НДРС за принципом органічного зв'язку освіти й науки. Для цього необхідна єдина стратегія кафедр, наукових структурних підрозділів у професійній підготовці майбутніх учителів через залучення до активної науково-дослідної діяльності. Важливо усвідомлення того, що реальне завдання НДРС – виховання творчого й мобільного фахівця, який володіє дослідницькими навичками, здатного до самоосвіти, саморозвитку й самовдосконалення.

2. Розробка нормативно-правової бази й методичної документації, що закріплює мету, завдання, види, зміст, вимоги НДРС у контексті інтеграції науково-дослідної й навчальної роботи.

3. Розробка критеріїв ефективності системи НДРС як засоби розвитку здібностей у майбутнього педагога до виконання дослідницької функції професійної діяльності.

4. Підготовка професорсько-викладацького складу до керівництва НДРС. Надання організаційно-методичної допомоги в керівництві НДРС. Проведення навчальних методологічних семінарів і практикумів, консультацій,

педагогічних майстерень, науково-практичних конференцій, педагогічних читань, виставок, конкурсів та ін.

5. Організація функціонування системи НДРС, ефективність якої, залежить від ряду чинників: рівня розвитку пізнавальних навичок й умінь у студентів; готовності освоювати зміст професійного навчання самостійно; ступені підготовленості студентів до виконання дослідницької роботи та ін.

6. Здійснення моніторингу ефективності професійного й особистісного становлення майбутнього педагога при реалізації системи НДРС, а також корекція нормативно-правових, методичних документів, що забезпечують функціонування НДРС.

Останнім часом провідні університети стають значними навчально-науково-виробничими комплексами, до складу яких уходять відокремлені структурні підрозділи (коледжі, технікуми та ін.).

Організаційна структура науково-дослідної роботи майбутніх учителів у коледжах, технікумах університету аналогічна базовому навчальному закладу з урахуванням деяких особливостей підготовки фахівців у ВНЗ 1-2 рівнів акредитації.

У контексті інтеграції освіти й науки основу концепції організації наукової діяльності студентів педагогічних коледжів університету складають основні компоненти:

- залучення студентів до дослідницької діяльності впродовж усіх років навчання;
- тісний зв'язок науково-дослідної роботи студентів із практикою майбутньої роботи;
- участь студентів не тільки в проведенні наукових досліджень, а ще й впровадження одержаних результатів у навчальний процес.

Змістовність й якість науково-дослідної роботи студентів забезпечують рада з організації науково-дослідної роботи студентів; рада НСТ, що є добровільним творчим об'єднанням студентів, які прагнуть удосконалювати свої знання, розвивати інтелект, набувати умінь і навичок науково-дослідної

діяльності. До складу НСТ уходять наукові секції, що дозволяє охопити науковою роботою більшість студентів.

Проблеми НДРС обговорюються на засіданнях циклових комісій і затверджуються науково-методичною радою коледжів. На початку кожного навчального року обговорюються перспективи розвитку НДРС, планується участь студентів у наукових заходах.

Результатом роботи з залучення студентів до науково-дослідної роботи в процесі навчання виступають заходи:

- науково-практичні конференції;
- підведення підсумків науково-дослідної роботи в межах навчального предмету в формі педагогічних читань, науково-практичних семінарів, круглих столів з актуальних проблем сучасної науки й освіти;
- захист творчо-дослідницьких робіт НСТ, індивідуальних науково-дослідницьких робіт;
- презентація результатів роботи педагогічних лабораторій і дослідницько-творчих груп;
- конкурс-захист курсових робіт з використанням медіа-ресурсов та ін.

Застосування в процесі підготовки в коледжі різних форм студентської наукової роботи переслідує традиційну мету – формування інтересу до науки; виявлення й підтримку обдарованої студентської молоді; забезпечення умов для участі найбільш талановитих студентів у наукових конференціях, олімпіадах і конкурсах різних рівнів.

Найважливішою умовою підготовки студентів педагогічних коледжів у межах комплексу “університет-коледж” виступає активна участь в університетських наукових заходах:

- студентських науково-практичних конференціях різного рівня;
- університетському етапі Всеукраїнської студентської олімпіади, конкурсі студентських наукових робіт;
- публікації в збірниках наукових робіт та ін.

Питання масовості студентської науки – не до кінця вирішена проблема.

Практика організації НДРС в університетах України показує, що науковою роботою займається близько 20% студентів. Разом з тим, найважливіше завдання вищої школи полягає в необхідності активної роботи студентів у межах наукових тем, грантів, у діяльності наукових структурних підрозділів. Це питання успішно вирішується на регіональному рівні. Як приклад, у ЛНУ імені Тараса Шевченка в 2004 р. ухвалою ректорату за кожним викладачем закріплено не менше 5 студентів для занять науково-дослідною роботою (робота в проблемній науковій групі, консультування статтями, тезами, підготовка до конкурсу студентських наукових робіт, олімпіад та ін.). Це сприяло масовому залученню студентів до науково-дослідної роботи в наступні роки (до 50% від загальної кількості).

Таким чином, максимальна інтеграція науково-дослідної й навчальної роботи припускає використання широкого спектру форм науково-дослідної роботи студентів. Залучення студентів до роботи в науковому студентському товаристві здійснюється з метою підвищення якості їх професійної підготовки через надбання навичок науково-дослідної роботи. Разом з тим, залишаються перспективними для вирішення такі питання: організація роботи з обдарованими студентами з підготовки їх до участі в Всеукраїнських олімпіадах, конкурсах; залучення студентів до участі в конкурсах студентських наукових робіт; активізація наукової роботи студентів шляхом утворення проблемних пошукових груп, проведення ярмарку наукових ідей (за відповідними спеціальностями), залучення до участі в наукових проектах; здійснення організаційної, фінансової підтримки студентів, які беруть участь в олімпіадах і конкурсах.

Література

1. **Казанцева Е. С.** Личностно-ориентированный подход к организации учебно-исследовательской деятельности студентов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Казанцева Екатерина Сергеевна. – Нижний Новгород, 2006. – 172 с.
2. **Галиуллина Ф. Ш.** Формирование навыков научно-

исследовательской деятельности у студентов педагогического вуза: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Галиуллина Фарида Шамилевна. – Казань, 2003. – 171 с.

3. **Сазонова З. С.** Интеграция образования, науки и производства как методологическое основание подготовки современного инженера : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Сазонова Зоя Сергеевна. – Казань, 2008. – 439 с.

4. **Калашникова Т. В.** Научно-исследовательская работа как условие совершенствования образовательного процесса: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Калашникова Татьяна Владимировна. – Якутск, 2002. – 164 с.

Proshkin V.V.

Organizational structure of students' scientific and research work

In this article analyzed organizational structure of the system of scientific and research work, that is used in the university and college preparing future teachers. Singled out the aim, task and functions of scientific student society and the main forms of the work of scientific student problem group.

Key words: scientific and research work; integration of scientific and education, professional training.

Відомості про авторів

Прошкін Володимир Вадимович – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач науково-дослідного відділу з організації наукових досліджень Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.